

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

X KÖLTSÉGSZÁMÍTÁS A TERMELŐSZÖVETKEZETEKBEN Y

PÁLINKÁS ISTVÁN

A termelési költségek alakulásának ismerete egyik alapfeltétele a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek eredményes vezetésének.

A termelőszövetkezetek vezetői érzik is a kérdés fontosságát és ez a magyarázata annak, hogy az elmúlt évek során egyre fokozódó érdeklődés nyilvánult meg részükről a költségszámítások iránt. Ez az érdeklődés érthető és indokolt, mert a jövedelmező gazdálkodásnak az olcsó, gazdaságos termelés az egyik lényeges előfeltétele.

A növénytermelés, illetve az állati termékek önköltségeinek nagysága és változásainak idősorrendben történő tanulmányozása, valamint a termelés adott színvonalán az önköltség szerkezetének ismerete a termelőszövetkezeti nagyüzemek gazdasági tevékenységének elemzését rendkívül megkönnyíti. Az önköltség növekedése, vagy csökkenése több szempontból világosan mutatja a gazdálkodás általános eredményességét a növénytermelésben és az állattenyésztésben egyaránt.

Az önköltség részletes elemzése feltárja a termelésben rejlő tartalékokat, útmutatást ad az agro- és zootechnika, a gépesítés és a szervezés területén a termelés gazdaságosságát, a munka termelékenységét fokozó intézkedésekhez és a reális termelési tervek készítéséhez. Az üzemi jövedelmezőségi mutatók kiszámításának pedig előfeltétele a költségszámítás mind ágazati, mind összüzemi vonatkozásban.

Az üzemfejlesztés problémái a beruházások hatékonyságának vizsgálata nélkül nem ítéltethők meg, az ilyen irányú vizsgálatokhoz az önköltségadatok és jövedelmezőségi mutatók ugyancsak nélkülözhetetlenek.

A gazdaságon belüli önálló elszámolás elve szintén megköveteli az önelszámoló egységek (brigádok, üzemegységek) ráfordításainak és hozamainak egybevetését.

A tényt számokon alapuló reális költségszámítások azonban termelőszövetkezeteink jelenlegi fejlődési fokán még sok nehézségbe ütköznek. A költségszámításokhoz a megfelelő számítási módszeren kívül ugyanis pontos méréseken alapuló és teljes részletességű alapadatokra van szükség, termelőszövetkezeteink többségében a nyilvántartás és a számvitel színvonala viszont még általában nincs azon a fokon, hogy a megfelelő alapadatokat produkálni tudja. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy szélesebb körben az organikus, azaz minden költségfeleslegre és minden termelési ágazatra kiterjedő termelési költségszámítások módszere sem ismert. Ez érthető, mert a szocialista üzemekre vonatkozó költségszámítások alig pár éves múlttra tekinthetnek vissza és minden vonatkozás-

ban még ma sem mondhatjuk a módszert véglegesen kialakultnak. Az elmúlt három év alatt a költségszámításoknak tulajdonképpen csak az előfeltételeit teremtettük meg, s az üzemek széles körében végzett számításokra csak most kerülhet sor, midőn a kialakított módszer alkalmazását a kettős könyvvitel általános bevezetése lehetővé teszi. E mellett azonban szükség van a termelőszövetkezeti vagyoni egységes elvek szerinti újra értékelésére is, az egyik fontos termelési költségtényező — az állóeszközök amortizációs hányada — reális megállapítása szempontjából.

A megfelelő számítási módszer fontosságát hangsúlyozni kell. Az üzemvezetők többsége ugyanis a gyakorlatban állandóan „kalkulál”, de ezeknek a számításoknak nincs egységes módszertani alapja, hézagosak, becsült adatokkal dolgoznak, s ezért nem is adhatnak megbízható felvilágosítást a különböző költség és jövedelmezőségi problémákkal kapcsolatban.

A Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézete költség-számításokkal kapcsolatos munkáját évek óta több termelőszövetkezet támogatja azáltal, hogy az intézet rendelkezésére bocsátja a számításokhoz szükséges alapadatokat. Ily módon az intézetben készülő költség-számítások a valóságnak megfelelő, reális üzemi helyzetet tükrözik, s nemcsak elméleti, hanem gyakorlati értékük is van.

Termelőszövetkezeteinket a költség-számítások elsősorban az üzem, illetőleg az egyes termelési ágazatok jövedelmezőségi kérdéseivel kapcsolatban érdeklik, ezért a következőkben néhány példán a költség-számítások ilyen irányú felhasználását mutatjuk be.

A költségadatok helyes értelmezése érdekében elsősorban e tanulmányban használt néhány fogalom magyarázatát ismertetjük.

— *Önköltség, termelési költség* címen szerepelnek a termeléssel közvetlenül összefüggő ráfordítások: az amortizáció, az állóeszközök fenntartása, az anyag-költségek, az élőmunka költségek, az idegen szolgáltatások díja és a segédüzemi költségek együttes összege.

— *Üzemi önköltség, illetve termelési költség* a ténylegesen kifizetett kamat, haszonbér és biztosítási díjak összegével növelt önköltség, illetve termelési költség.

— *Üzemi önköltség, illetve termelési költség adóval növelt összege.* (A termék-egységre, illetve területegységre jutó adó ismeretére — bár az termelési ráfordításnak nem tekinthető — a jövedelmezőségi számításoknál szükség van, mivel az adó az üzem számára kiadást jelentő, tehát az üzemi jövedelmet csökkentő tényező.)

— *Főtermékegységben kifejezett termés hozam* a főtermékek (pl. szemtermés) és a melléktermékek (pl. szalma) főtermékre átszámított mennyiségének együttes összege.

— *Termelési érték* a főtermékegységben kifejezett hozamok pénzértéke.

— *Üzemi nettó jövedelem* a termelési érték és az adóval növelt termelési költség különbsége.

— *Üzemi bruttó jövedelem* az üzemi nettó jövedelem és a termelési költségek között elszámolt élőmunkaköltség együttes összege.

NÉHÁNY FONTOSABB TERMELÉSI ÁGAZAT JÖVEDELMEZŐSÉGE
1957—1959 ÉVEKBEN

A következőkben három fontos növény: a búza, kukorica és cukorrépa termelésének jövedelmezőségét ismertetjük.

(A közölt számadatok az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetében 1957—1959. években végzett termelészövetkezeti költségszámítások egy részének mérlegelt átlagadatai.)

A három növényvel kapcsolatban főként azt vizsgáljuk, hogy milyen összefüggés mutatkozik a termelési költségek és az önköltségek, illetve a termésátlagok között és a vizsgált növények jövedelmezősége hogyan alakult az egyes években.

A számok azt mutatják, hogy a vizsgált növényeknél a ráfordítások és hozamok közötti kapcsolat egyértelmű, de laza. A eszkkenő ráfordítások eszkkenő hozamokat eredményeznek, de a kettő közötti arány az egyes növényeknél és az egyes években nem azonos. Így pl. a búza termelési költsége 1958-ban 9%-kal eszkkent, 1959-ben pedig 16%-kal növekedett 1957-hez viszonyítva, ezzel szemben a termésátlag 1958-ban 26%-kal volt kisebb, 1959-ben pedig 9%-kal nagyobb a bázisévinél. A két kapásnövény közül a kukorica költség-hozam arányainak ingadozásában mutatkozik nagyobb mértékű szabálytalanság, mert a kukorica termelési költségeinek a bázisévihez viszonyított 1958. évi 1%-os és 1959. évi 6%-os eszkkenése a termésátlagoknak 19, illetve 1%-os eszkkenésével járt együtt. A cukorrépa termelési költségeinek 17%-os eszkkenése csupán 13%-os terméseszkkenéssel járt, 1959-ben pedig bázisévivel azonos nagyságú ráfordítások azonos nagyságú termést biztosítottak.

Ezekből az a fontos tanulság vonható le, hogy a természeti tényezők ma még jelentős mértékben befolyásolják a terméseredmények alakulását, de a kedvezőtlen irányú hatásukat megfelelő agrotechnikával számottevően ellensúlyozni lehet. Az időjárás hatása a vizsgált üzemekben legnagyobb mértékű volt a gabonaféléknél, illetve a búzánál és legkisebb a cukorrépánál. Logikus magyarázata ennek az, hogy a termelészövetkezetek a cukorrépa-termelés során a talajelőkészítésre, trágyázásra és növényápolásra általában nagyobb gondot fordítottak, mint a kukoricatermelésnél. A jövedelmezőség biztonságát tekintve ezek szerint a kapásnövények termelése mutatkozik előnyösebbnek. (Az értékesítési árakat

1. táblázat

Megnevezés		Termelési költségek (Ft/kh) és átlagtermések (q/kh)		
		1957	1958	1959
é v e b e n				
Búzatermelés	term. költs.	1232	1127	1431
	átlagtermés (szem)	11,9	8,8	13,—
Kukoricatermelés	term. költs.	2005	1993	2131
	átlagtermés (szem)	16,5	13,4	16,4
Cukorrépa- termelés	term. költs.	4676	3904	4608
	átlagtermés (gyökér)	155,8	135,5	156,8

2. táblázat

Megnevezés	Üzemi nettó jövedelem Ft/q		
	1957	1958	1959
	é v b e n		
Búzatermelés	105	81	90
Kukoricatermelés .	80	37	42
Cukorrépa-termelés	17	16	15

— a jövedelmezőség másik fontos tényezőjét — ebben a gondolatmenetben megfelelőnek és állandó színvonalúnak tételezzük fel.)

A termékegységre vetített üzemi nettó jövedelem, amely az adóval növelt üzemi önköltség és az ár közötti különbözet, mind a három évben a búzatermelésnél mutatkozik a legnagyobb, átlagosan 92 Ft q-kint, amivel szemben a kukoricatermelés 56 Ft-os, a cu-

korrépatermelés pedig csak 16 Ft-os q-kinti üzemi nettó jövedelmet biztosított.

A búzatermelés akkor is előnyösebbnek mutatkozik, ha az egy munkanapra jutó üzemi bruttó és nettó jövedelmet vizsgáljuk.

A vizsgált években a gabonafélék termelését a kapásnövényekénél jóval nagyobb mértékben sikerült gépesíteni, jelentősen csökkent a termelési költség s ez a körülmény az árpolitikai okokkal együtt azt eredményezte, hogy a búzatermelésnél felhasznált egy élők munkanapra jutó üzemi nettó jövedelem 3 év

3. táblázat

Megnevezés	Év	Búza	Kukorica	Cukorrépa
		termelés		
Élők munka ráfordítás* munkanap/kh	1957	8,—	25,8	71,—
Az 1 munkanapra jutó üzemi nettó jövedelem Ft/kh		199,—	64,—	37,—
Az 1 munkanapra jutó üzemi bruttó jövedelem Ft/kh		233,—	101,—	77,—
Élők munka ráfordítás* munkanap/kh	1958	6,3	25,9	64,1
Az 1 munkanapra jutó üzemi nettó jövedelem Ft/kh		152,—	31,—	17,—
Az 1 munkanapra jutó üzemi bruttó jövedelem Ft/kh		190,—	70,—	75,—
Élők munka ráfordítás* munkanap/kh	1959	7,5	22,7	64,—
Az 1 munkanapra jutó üzemi nettó jövedelem Ft/kh		200,—	43,—	41,—
Az 1 munkanapra jutó üzemi bruttó jövedelem Ft/kh		242,—	86,—	83,—

* Közvetlen és közvetett élők munkaráfordítás együttes összege.

átlagában 150 Ft, a kukoricatermelésnél 46 Ft, a cukorrépatermelésnél pedig csak 31 Ft volt.

Az egy munkanapra jutó üzemi bruttó jövedelem természetesen ennél nagyobb volt, mert abban üzemi jövedelemrésznek tekintjük a termelési költségként elszámolt élőmunkaköltséget is. A vizsgált évek átlagában ez a következőképpen alakult: a búzatermelésnél 221 Ft, a kukoricatermelésnél 86 Ft, a cukorrépatermelésnél pedig 78 Ft volt munkanaponként.

A jövedelmezőség vizsgálatát az előzőkön kívül azonban ki kell terjeszteni a termőegységre (kat. hold) jutó jövedelem vizsgálatára is, mert a termelészövetkezetek szempontjából ennek nagyobb a jelentősége. A termelészövetkezetek taglétszáma ugyanis — az állami gazdaságokkal ellentétben — adott, s a tagok megfelelő foglalkoztatásáról gondoskodni kell, hogy munkájuk révén a közös gazdaságból megfelelő nagyságú személyi jövedelemhez juthassanak. Magától értetődik, hogy a közös gazdaságból származó személyi jövedelem nagyobbik része nem nyereségrészesedés, hanem munkabérjellegű. Ha az üzemi jövedelmezőség kérdését ebből a szempontból vizsgáljuk, akkor a mérleg a búzával szemben a kukorica és cukorrépatermelés javára billen.

4. táblázat

Megnevezés	Év	Búza	Kukorica	Cukorrépa
		termelés		
Üzemi nettó jöv. Ft/kh	1957	1589	1651	2596
Üzemi bruttó jöv. Ft/kh		1863	2612	5495
Üzemi nettó jöv. Ft/kh	1958	957	803	2397
Üzemi bruttó jöv. Ft/kh		1199	1802	4780
Üzemi nettó jöv. Ft/kh	1959	1499	986	2607
Üzemi bruttó jöv. Ft/kh		1816	1950	5313

Az üzemi nettó jövedelem tekintetében a búzatermelés három év átlagában számított 1345 Ft-os holdankinti jövedelmével szemben a kukoricatermelés csak 1146 Ft-ot biztosított, a cukorrépatermelés viszont a búzáénál lényegesen többet, holdankint 2533 Ft-ot.

Az üzemi bruttó jövedelem vonatkozásában első helyre a cukorrépatermelés kerül holdankint átlag 5200 Ft-tal, azután a kukoricatermelés holdankint 2121 Ft-tal és végül a búzatermelés 1626 Ft-tal.

Világosan mutatják tehát a számok, hogy a munkaerővel bőven rendelkező termelészövetkezetek miért részesítik előnyben a búzatermelés rovására a munkaigényes kapás, illetve ipari növényeket. A kis tagsűrűségű szövetkezetekben fordított a helyzet, mert ezekben a kevés kézimunkát igénylő gabonafélék termelése is megfelelő személyi jövedelemhez juttatja a tagságot.

Az ágazati jövedelmezőségi számításoknál természetesen figyelembe kell venni azt is, hogy a takarmányozásra is felhasználható termékek (pl. árpa, kuko-

rica stb.) állatokkal feletetve az előzők során kimutatott jövedelemnél lényegesen nagyobbat is biztosíthatnak. A cukorrépatermelés jövedelmezőségét közvetve pedig az fokozza, hogy a cukorrépa után vetett növényeknek általában nagyobb lesz a hozama, mert az előző évben gondosan megmunkált és tápanyagban viszonylag gazdag talajba kerülnek.

Egy rövid cikk keretében gyakorlati példák alapján nem fejthettük ki a termelési költség számítások minden hasznosítási lehetőségét, a közölt adatok azonban alkalmasak az ágazati jövedelmezőségi számítások gondolatmenetének és technikájának bemutatására. Az ágazati jövedelmezőségi adatok ismeretének a termelészövetkezetek a termelési tervek készítés során igen jó hasznát vehetik, mert segítségükkel elkerülhetők a bizonytalanság érzetét keltő találgatások, könnyebbé válik az üzemi adottságoknak megfelelő és egyben a legnagyobb jövedelmezőséget biztosító vetésterv összeállítása. A költség- és jövedelmezőségi adatok természetesen akkor adnak biztosnak tekinthető következtetési alapot, ha több évre vonatkozóan rendelkezésre állnak. 3—5 éves időszakokban a kedvező és kedvezőtlen természeti hatások kiegyenlítődnek és az átlagok nagy valószínűséggel mutatják a jövőben várható költség- és jövedelem alakulását is.

AZ ŐSZI BÜZATERMELÉS JÖVEDELMEZŐSÉGE

5. táblázat

Megnevezés	Év			Index 1957 = 100	
	1957	1958	1959	1958	1959
Termelési költség Ft/kh	1232	1127	1431	91	116
Üzemi termelési költség Ft/kh	1277	1175	1498	92	117
Üzemi termelési költség + adó Ft/kh	1454	1320	1689	91	116
Termésátlag (szem) Ft/kh	11,9	8,8	13,—	74	109
Üzemi önköltség + adó Ft/kh	98,91	120,0	109,68	121	111
Terméshozam főtermékegységben q/kh	14,7	11,—	15,4	75	105
Felvásárlási ár Ft/q	207	207	207	100	100
Termelési érték Ft/kh	3043	2277	3188	75	105
Üzemi nettó jövedelem Ft/kh	1589	957	1499	60	94
Élőmunkaköltség Ft/kh	274	242	317	88	116
Üzemi bruttó jövedelem Ft/kh	1863	1199	1816	64	97

A KUKORICATERMELES JÖVEDELMEZŐSÉGE

6. táblázat

Megnevezés	Év			Index 1957 = 100	
	1957	1958	1959	1958	1959
Termelési költség Ft/kh	2005	1993	2131	99	106
Üzemi termelési költség Ft/kh	2046	2040	2198	100	107
Üzemi termelési költség + adó Ft/kh	2320	2277	2434	98	105
Termésátlag (májusi morzsolt) q/kh	16,5	13,4	16,4	81	99
Üzemi önköltség + adó Ft/q	106,91	128,64	128,16	120	120
Terméshozam főtermékegységben q/kh	21,7	17,7	19,—	82	88
Felvásárlási ár Ft/q	183	174	180	95	98
Termelési érték Ft/kh	3971	3080	3420	78	86
Üzemi nettó jövedelem Ft/kh	1651	803	986	49	60
Élőmunkaköltség Ft/kh	961	999	964	104	100
Üzemi bruttó jövedelem Ft/kh	2612	1802	1950	69	75

7. táblázat

A CUKORRÉPATERMELES JÖVEDELMEZŐSÉGE

Megnevezés	Év			Index 1957 = 100	
	1957	1958	1959	1958	1959
Termelési költség Ft/kh	4676	3904	4608	83	99
Üzemi termelési költség Ft/kh	4717	3944	4697	84	100
Üzemi termelési költség + adó Ft/kh	5046	4921	5040	85	100
Termésátlag q/kh	155,8	135,5	156,8	87	101
Üzemi önköltség + adó Ft/kh	31,03	30,15	30,98	97	100
Terméshozam főtermékegységben q/kh	16,26	142,3	162,7	88	100
Felvásárlási ár Ft/q	47	47	47	100	100
Termelési érték Ft/kh	7642	6688	7647	88	100
Üzemi nettó jövedelem Ft/kh	2596	2397	2607	82	100
Élőmunkaköltség Ft/kh	2899	2383	2706	82	93
Üzemi bruttó jövedelem Ft/kh	5495	4780	5313	87	97

A KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI KÖNYVKIADÓ

legújabb kiadványaiból:

Hatályos jogszabályok gyűjteménye I.—IV. kötet 1945—1958.

I. kötet: Törvények, országgyűlési határozatok, törvényerejű rendeletek, elnöki tanácsi határozatok. 408 old. Ára kötve 67, 40 Ft.

II. kötet: Kormányrendeletek, kormányhatározatok. 780 old. Ára kötve 116,— Ft.

III. kötet: Miniszteri rendeletek. 1136 old. Ára kötve 162,— Ft.

IV. kötet: Nemzetközi szerződések, összesített szám- és tárgymutató. 386 old. Ára kötve 61,— Ft.

Mezőgazdasági és halászati szövetkezetek kötelező általános számlakerete. 180 old. Ára 13,— Ft.

Állami mezőgazdasági gépállomások kötelező általános számlakerete. 120 old. Ára 7,90 Ft.

Állami erdőgazdaságok kötelező számlakerete. 334 old. Ára 15,50 Ft.

Dr. Horgosi György: Árdrágító és közellátási bűncselekmények. (Jogi Kézikönyvtár.) 206 old. Ára 19,— Ft.

Dr. Wellner Andor: Az érvénytelenség és orvoslása a munkajogban. 234 old. Ára 21,40 Ft.

Az adók, illetékek, vámok és egyéb adójellegű kötelezettségek hatályos jogszabályai. 1004 old. Ára kötve 139,— Ft.

Munkás napok, hareos évek — Másfél évtized a számok tükrében. 130 old. Ára diszkötésben 45,— Ft.

Papp István — Réczey Gusztáv: Gazdaságosság

az energiapellátásban. 320 old. Ára kötve 43,50 Ft.

Horváth Jenő: Bevezetés a levelézési ismeretekbe. 174 old. Ára 34,— Ft.

Dr. Révai Gyula—dr. Vasziljevics-Sömjén László: Az építési szerződés. 494 old. Ára kötve 50,— Ft.

A pénzügyintézetek működése és kapcsolata a gazdaságokkal és a lakossággal. 612 old. Ára 78,— Ft.

Magyar statisztikai zsebkönyv 1960. 254 old. Ára műanyag kötésben 20,— Ft.

Budapest statisztikai zsebkönyve 1960. 300 old. Ára műanyag kötésben 20,— Ft.

Hexendorf Aliz: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek és a termelőszövetkezeti tagok adózása. 82 old. Ára 6,— Ft.

Dr. Hajas József—dr. Pogácsás György: A mezőgazdaságról gazdasági szakembereknek. 350 old. Ára kötve 55,— Ft.

Lakbérpótlék, albérleti és ágybérleti díjak. 126 old. Ára 8,40 Ft.

Hegedűs András: A munkabérezés rendszere iparunkban 192 old. Ára kötve 32,— Ft.

Kézikönyv az újításokról és találmányokról. 220 old. Ára kötve 23,— Ft.

Függelék a „Kézikönyv az újításokról és találmányokról” című 1958-ban kiadott műhöz. 56 old. Ára 5,— Ft.

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek ellenőrzése. I.—II. kötet. (Gazdasági Ellenőrzés Könyvtára.) 228 + 122 old. Ára együtt 22,— Ft.

Állami gazdaságok kötelező számlakerete. 240 old. Ára 15,80 Ft.

GRÁBNER EMIL:

Szántóföldi
növénytermesztés

4. bővített és átdolgozott kiadás

1014 oldal, 244 ábra

Ára : kötve 120,— Ft

Kapható a könyvesboltokban, földművesszövetkezeti boltokban és a falusi könyvtáraknál